

ACC. N:R M. 10287:1-7.

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *W. E. Wilhelmsson*
Härad: *S. Asbo* Adress: *Kvidinge*
Socken: *Kvidinge* Berättat av: _____
Uppteckningsår: *1947* Född år *1868* i *Brunnby*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tjänstfolkets löneförhållanden på 1850-talet

A. 1-7.

Skriv endast på denna sida!

M. 10287:1.
ACC. N:R.

Landskap: Skåne
Härad: Södra Åsbo
Socken: Kvidinge
Uppteckningsår: 1947

Upptecknat av: H. E. Wilhelmsson
Adress: Kvidinge
Berättat av: —
Född år 1869 i Brunby, M. Lön

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

/.

Tjenstefolkets löneförhållanden på 1850: talet

Böndernas tjänare voro sedan urminnes och långt fram på 1800: talet, till stor del och stundom, helt och hållet aflönade i natura. Pengar var det i allmänhet ondt om, äfven hos sådana som ansågos förmögna. Deremot gick det lättare att komma ut med sådant som odlades eller producerades på gården. Alla odlade lin och hade där, det spunnas och väfdes flitigt i hemmen, derför fött det sig lättare att som lön åt tjänaren komma färdigsydda kläder. Lockenskräddaren kom med sina gerätter och lärtingar, till hemmen och sydde där radmal och värken till både familjen och tjenstefolket. Skomakaren kom också och sydde skor och klöfvar, af huden, som bonden sjelf lärt bledda. Färskins till gelsvar bereddades stundom i hemmen. Pigeorna fringo afläst sitt linne osydt, vissa alnar

värf, som de sedan sydde för lediga stunder.

Ur en gammal anläsningsbok förord af ägaren till ett medel-
stort hemman i Lånna by, Kvidinge vill jag här medan gifva
prof. ^{na} Löwe förnämmer under 1840-50: årtal:

"Drängen Ola Karlsson, som stadt sig hos mig ett år, skall hafva
i lön - grå kläder, 2 st. linlugg, ett par linnebyxor, hosor och van-
lar samt ett par stöflar."

"Drängen Lön Jönsson, har stadt sig ett år, räknadt från den
24 oktober 1849 till den 24 oktober 1850. Skall hafva i lön 50 riks-
daler riksgäld, 2 st. linlugg, ett par linnebyxor, 1 par stöflar, en
skäppa bom utsätt, en half skäppa jernlöfver satt."

"Ola Karlsson har stadt sig hos mig ett åren ett år, räknadt
från den 24 oktober 1850 till den 24 oktober 1851 och skall hafva
i lön 50 riksdaler riksgäld och en half skäppa jernlöfver satt."
Satt efter var Ola Karlssons lön: "mörkblå kläder, rock och byxor
med foder i rocken, 2 skjorter samt linbyxor och ett par skor,
20 riksdaler conlanta jernningar, hosor och vanlar."

Drängen Lonn Lomson skulle som lön för årsdjensl ha: "grå kläder, rock och byxor, två skjortor, ett par linbyxor, hosor och vantar, ett par stöflar, en skäppa grantöfler sätta, en kammarbrännvin". Detta var, år 1851-52, lönen för "störstdrängen". Minst-
drängen samma år, Petter Bengtsson hade i lön: "en Gals, 2 skjor-
tor, hosor och vantar, ett par linbyxor".

Som exempel på den kvinnliga personalens löner kan anföras "Troen som har stått sig för ett år, och skall hafva i lön, en Gocke blå wadmalsklädning, 7 almar blångarn (våf), 4 almar lårft, en markt hoseto, ett par skor, ett vardagsförkläde, ett lårstykke". Näst efter var Troens lön: en kläderblå wadmalsklädning, ett kyrke-
förkläde, 7 almar blångarn, 4 almar lårft, ett par kjänger, en markt
hoseto". Nästa är: 18 riksdaler, 8 almar blångarn, 4 almar lårft
1 blångarnsförkläde, en särk, hoseto, ett par lårköppler, en skäp-
pa grantöfler sätta". Troen lyckas ha varit en dubbelig piga, som
stämades år efter år, med ständigt förhöjd lön. Hon var tydligen
"störstpiga". Minstpigans lön framgår af följande: "Karolina som
stått sig hos mig ett år, skall hafva i lön, mörkblå värkensklän-

ming, en säck, ett kyckelöfkläde".

Till oforan nämnda anteckningsbok är fogat ett nyare tillägg, som dock saknar ärltal. Jag minns dock vissa af de omnämnda personerna och tror mig kunna bestämma tiden till 1860-70:talet. De konstanta lönerna har der betydligt höjts, som exempel härpå: Här gamle bekante Ola Karlsson hade i lön 100 riksdaler, ett par linbyxor, 2 linbyxor, hosor och vantar".

"Stina som har fäst sig skall hafva i lön 30 riksdaler, en värenskläddning, 2 säcker, 2 föfkläden, en mark ull, ett par hänger".

"Christoffer som har stadt sig att tjena ett år, skall hafva i lön 100 riksdaler, 2 skjortor, ett par linbyxor, hosor och vantar". Nästa är var för honom lönen 116 riksdaler och 32 skilling, med samma natūra förmåner. Ett tredje är 133 riksdaler och 16 skilling samt samma i natūra. Jag har hört Christoffer omtalas som en mycket duktig dräng. Kristina som stadt sig att tjena ett år, skall hafva i lön 35 riksdaler, ett par hänger, en säck, ett föfkläde".

Utdragen ur den gamla boken må nu räcka till för att ge en bild af gängna liders förhållanden i ett visst afseende!

Man fönade den tiden i stor utsträckning för kläder. Kläderna
oro ej så värt fina, jämförda med vår tids, men starka och varmas.
Lönlagarna hade sjelf hjälpt till att frambringa materialet ull och
lin, det var spunnit och väft af dem sjelfva eller inför deras ögon.
De visste hvilket arbete och hvilken möda det kostat deras hustrur,
der såväl som dem sjelfva att frambringa persedlarna och derför
vårdades dessa lönlagg af ägarerna mycket omsorgfullt. En så-
dan till radmalkläddning, som här oforan omläts, användes som
kyrke och högtidsdräkt under många, många år. Man fönade ej
häller för en likadan hvarje år, utan när man fått en sådan blef det
hvardagslagg o. d. Hissa lagg inngick i lönen hvarje år, så män-
nens linbyxor. Dessa oro af obekkt linne, således gråhvita, mycket
starka och svala arbetslagg om sommaren, men den som orar nödd
att använda dem om vintern, varade dem ej, helst som kalsonger ej
mycket oro i bruk. Jag har sjelf som pojke haft sådana. Hoser
(strumpor) och vantar oro också obligatoriska för männen. Pigorna
fingo oftast "hoselö" (ull) hvaraf de sjelfva stickade strumpor m. m.
Ofta förkom det att fönaren fick sått ett visst kvantum polaris

eller sådelt kvin. Afkastningen sålde de, eller bortgäbbo till si-
na lördedrar, som ofta voro fattiga husmän. Ibland fingo tjänste-
kyonra sådelt en kanna "hörprö" (linprö). I ett af fallen har sjoan före-
kom i lönen i kanna brännvin, detta hörde nog till undantagen.
Bruket af brännvin var ganska allmänt och bjöds ofta på drängar
och andra arbetare vid ansträngande arbeten och högtidliga tillfällen
men som lönelöjämnan var det ej vanligt åtminstone på vår ort. Drän-
garna köpte vanligen till julen ett stöp eller en kanna brännvin, men
detta var den tiden så billigt att det tog ej så värst hårdt på de
små lönerna, om det ej allt för ofta upprepades.

Hvad tiden led blefvo lönerna allt större i fråga om den
kontanta delen. Min svärfar, som tjänade, för sitt giftermål, i
sju år på samma ställe, hade sista året 200 riksdaler jämte
något i natura, som jag ej nu minns. Detta var omkring 1865.
På senare tid förisorvna dessa naturs löner allt mera för att på
80-talet helt förisorvna. Den sista tvekt jag minns, var att vakt-
pojkar fingo sin lön i form af kläder, ofta gamla säckarna som
vändt. Annars var daglönen för en sådan pojke, i min barn-

dom, 6 eller 8 skilling (12 eller 16 öre), undantagsvis 12 skilling (24 öre). De exempel på löner, som här oöfvan framlagts, äro att anse som normallöner. Där som nu funnos ju bättre och sämre arbetare. De som hördes till det senare slaget,ingo nöja sig med inskränkningar i löneförmånerna. Här kanon ju godt om folk, till jordbruket. De som voro kända som lata eller oprärliga, hade soat för att få tjänst, om de fick någon all. Enda utvägen för dem var att "slå" sig till "parishusarna", eller luffa och ligga.

Här uti tjänstebalk kommo till stor del från Nordiska skogsbjgder äfvensom från Småland, men många hade också sin födelsebygd här. Löner och slöttrar af brackent husmän, kommo nästan alltid efter sin konfirmation ut till tjena. Dessförinnan hade de tränat sig om sommaren som "våglägga" och barnlöser. Det var ej all ovanligt att hemmasöner lögo tjena något eller några år. Hemmadöttrarna deremot lemnade deremot sållan hemmet som prägar, de blefvo hemma och väntade på den som komma skulle.